

ปัญหากฎหมายวิธีพิจารณาความผิดผู้บริโภค¹

ณัฐพล รัตนทัศนีย์²

จากการศึกษาเกี่ยวกับปัญหากฎหมายวิธีพิจารณาความผิดผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความผิดผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหมาย ประวัติความเป็นมา แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคและการดำเนินคดีผู้บริโภค ทำให้ผู้ศึกษาได้รับความรู้ความเข้าใจถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายวิธีพิจารณาความผิดผู้บริโภคโดยเฉพะฉบับนี้ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการคุ้มครองแก่ผู้บริโภคไม่ว่าจะเป็นการป้องปรามหรือชดเชยค่าสินไหมทดแทนอันเนื่องมาจากการบริโภคสินค้าหรือการได้รับบริการ กฎหมายวิธีพิจารณาความผิดฉบับนี้จึงมีความสำคัญในการช่วยเหลือผู้บริโภค เนื่องจากการสินค้าและบริการที่ได้รับในทุกวันนี้ล้วนถือว่าทุกคนนั้นเป็นผู้บริโภค การส่งเสริมมาตรการในการคุ้มครองผู้บริโภคนอกจากจะส่งผลดีต่อคุณภาพของสินค้าและบริการให้มีมาตรฐานยิ่งขึ้นแล้วนั้น ยังก่อให้เกิดผลดีต่อคุณภาพชีวิตของคนในสังคมและความมั่นคงของระบบเศรษฐกิจของประเทศ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความผิดผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ถูกบัญญัติขึ้นด้วยวัตถุประสงค์เพื่อการแก้ปัญหาและเปลี่ยนแปลงระบบการพิจารณาความผิดเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันในการดำเนินคดีระหว่างผู้ประกอบการธุรกิจกับผู้บริโภค เนื่องจากในขณะที่ผู้บริโภคส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ในเรื่องของคุณภาพสินค้าหรือบริการตลอดจนเทคนิคการตลาดของผู้ประกอบการ ทั้งยังขาดอำนาจต่อรองในการเข้าทำสัญญาเพื่อให้ได้มาซึ่งสินค้าหรือบริการ ทำให้ผู้บริโภคถูกเอารัดเอาเปรียบอยู่เสมอ นอกจากนี้ เมื่อเกิดข้อพิพาทขึ้น กระบวนการในการเรียกร้องค่าเสียหายต้องใช้เวลานานและสร้างความยุ่งยากให้แก่ผู้บริโภคที่จะต้องพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงต่าง ๆ ซึ่งไม่อยู่ในความรู้เห็นของตนเอง อีกทั้งต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีสูง ผู้บริโภคจึงตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบจนบางครั้งนำไปสู่การใช้วิธีการที่รุนแรงและก่อให้เกิดการเผชิญหน้าระหว่างผู้ประกอบการธุรกิจกับกลุ่มผู้บริโภคที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม อันส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ สมควรให้มีระบบวิธีพิจารณาความผิดที่เอื้อต่อการใช้สิทธิเรียกร้องของผู้บริโภค เพื่อให้ผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายได้รับการแก้ไขเยียวยาด้วยความรวดเร็ว ประหยัด และมีประสิทธิภาพ อันเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภค

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการศึกษาอิสระ เรื่อง ปัญหากฎหมายวิธีพิจารณาความผิดผู้บริโภค โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์พิมพ์ใจ รื่นเริง และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์ณัฐ สันตาสว่าง และ รองศาสตราจารย์จุฑามาศ นิสารัตน์

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (วิทยาเขตบางนา) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ขณะเดียวกัน เป็นการส่งเสริมให้ผู้ประกอบการธุรกิจหันมาให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพของสินค้าและบริการให้ดียิ่งขึ้น

จากการศึกษาทำให้ทราบว่า การนำพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริ โภค พ.ศ. 2551 ไปปฏิบัติยังพบว่า มีปัญหาและข้อขัดข้องในทางปฏิบัติบางประการ ที่ทำให้ไม่สามารถบรรลุผลตามเจตนารมณ์ของกฎหมายได้อย่างเต็มที่ อันมีผลทำให้เกิดข้อขัดข้องในการนำพระราชบัญญัตินี้ไปปฏิบัติได้ 3 ประเด็นปัญหาหลัก ได้แก่

ประเด็นปัญหาที่หนึ่ง ปัญหาการตรวจและสั่งคำฟ้องคดีผู้บริ โภคของศาลชั้นต้น คือ การพิจารณาคดีผู้บริ โภคนั้น ไม่ได้แยกพิจารณาเฉพาะคดีที่มีลักษณะพิเศษ เช่น คดีภาษี คดีแรงงาน คดีทรัพย์สินทางปัญญา และการค้าระหว่างประเทศ ที่มีศาลที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายนั้นเป็นการเฉพาะ คดีผู้บริ โภคจึงอยู่ในเขตอำนาจของศาลที่มีอำนาจในการพิจารณาคดีแพ่งทั่วไป เช่น ศาลแพ่ง ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลแพ่งคลองชัน ศาลแพ่งธนบุรี ศาลแพ่งพระโขนง ศาลแพ่งมีนบุรี ศาลจังหวัด หรือศาลแขวง เป็นต้น คดีผู้บริ โภคจึงอยู่ในอำนาจการตรวจคำฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 18 เป็นอำนาจทั่วไปของศาลชั้นต้นที่มีอำนาจในการใช้ดุลยพินิจในการรับคำฟ้องนั้นไว้พิจารณาพิพากษาหรือไม่ หรือไม่รับคำฟ้อง หรือให้คืนคำฟ้องเพื่อให้คู่ความทำมาใหม่ ซึ่งในกรณีที่เป็นการตรวจคำฟ้องคดีผู้บริ โภคนั้น ก็อยู่ในอำนาจของผู้พิพากษาของศาลชั้นต้นเช่นเดียวกับคดีแพ่งทั่วไป ซึ่งคดีที่จะใช้ระบบวิธีพิจารณาคดีผู้บริ โภค ที่มีระบบการพิจารณาคดีที่ลักษณะเฉพาะได้นั้น ก็ต้องมีการตรวจและรับคำฟ้องมาอย่างคดีผู้บริ โภค แต่ศาลชั้นต้นมีข้อจำกัดอำนาจในการตรวจและรับคำฟ้อง เนื่องจากพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริ โภค มาตรา 8 ที่บัญญัติว่า ในกรณีที่มิปัญหาว่าคดีใดเป็นคดีผู้บริ โภคหรือไม่ ให้ประธานศาลอุทธรณ์เป็นผู้วินิจฉัย คำวินิจฉัยของประธานศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สุดจะเห็นว่าอำนาจในการวินิจฉัยว่าคดีใดเป็นคดีผู้บริ โภคหรือไม่ นั้น เป็นอำนาจเฉพาะตัวของประธานศาลอุทธรณ์ จึงมีปัญหาคือศาลชั้นต้นมีอำนาจในการรับคำฟ้องไว้เพียงใด เช่น ในคดีที่โจทก์ยื่นคำฟ้องมาเป็นคดีผู้บริ โภค ถ้าศาลชั้นต้นรับคดีนั้นไว้พิจารณา คดีนั้นก็จะเป็นคดีผู้บริ โภค แต่หากศาลชั้นต้นเห็นว่าไม่เป็นคดีผู้บริ โภค ศาลชั้นต้นจะมีอำนาจในการยกคำฟ้องหรือไม่ รับคำฟ้องไว้พิจารณาพิพากษาได้หรือไม่ เนื่องจากจะเป็นการวินิจฉัยว่าคดีใดเป็นคดีผู้บริ โภค ซึ่งเป็นอำนาจเด็ดขาดของศาลอุทธรณ์ ทำให้ศาลชั้นต้นไม่อาจใช้ดุลยพินิจในสั่งรับหรือไม่รับคำฟ้อง ตามมาตรา 18 ดังกล่าว

ประเด็นปัญหาที่สอง ปัญหาการตรวจสอบรวบรวมพยานหลักฐานของเจ้าพนักงานคดี คือ ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริ โภค พ.ศ. 2551 มาตรา 4 ให้มีเจ้าพนักงานคดีทำหน้าที่ช่วยเหลือศาลในการดำเนินคดีผู้บริ โภค ซึ่งเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริ โภคในศาลยุติธรรม ถือว่าเป็นผู้สนับสนุนคดีของผู้พิพากษาในศาลยุติธรรมและในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ ให้เจ้าพนักงานคดีเป็นเจ้าพนักงาน

ตามประมวลกฎหมายอาญาและให้มีอำนาจมีหนังสือเรียกบุคคลใดบุคคลหนึ่งมาให้ข้อมูล หรือให้จัดส่งเอกสารเพื่อประกอบการพิจารณาเรื่องใดเรื่องหนึ่งตามอำนาจหน้าที่ เจ้าพนักงานคดีอาจประสานงานไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขอให้ตรวจพิสูจน์หรือขอข้อมูลที่จำเป็น หรือมีหนังสือเรียกบุคคลใดบุคคลหนึ่งมาให้ข้อมูลหรือจัดส่งเอกสารมาเพื่อประกอบการดำเนินการ แล้วจัดทำรายงานเสนอต่อศาล แต่เนื่องจากว่าหนังสือที่เจ้าพนักงานคดีมีไปถึงบุคคลเหล่านั้นไม่ว่าจะเป็นบุคคลธรรมดา หรือ นิติบุคคล นั้น ไม่ได้ได้รับความร่วมมือในการพิจารณาคดีเท่าที่ควร เนื่องจากหนังสือดังกล่าวนั้น ไม่มีสภาพบังคับหรือมีโทษทางอาญาอย่างเช่นการขัดขึ้น “หมาย” ของศาล พนักงานอัยการ หรือ ของพนักงานสอบสวน ที่ให้มาให้อัยการมาเบิกความ หรือให้ส่งทรัพย์สินหรือเอกสารใด ตามความหมายของประมวลกฎหมายอาญาจึงทำให้กระบวนการพิจารณาในคดีผู้บริ โภคไม่ได้รับข้อเท็จจริงที่ถูกต้อง ที่สามารถพิจารณาและวินิจฉัยได้โดยความรวดเร็ว สะดวก และเป็นธรรมเท่าที่ควร

ประเด็นปัญหาที่สาม ปัญหาการขออนุญาตอุทธรณ์คดีผู้บริ โภค คือ ในคดีผู้บริ โภคห้ามมิให้ผู้ความอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงในคดีที่ราคาทรัพย์สินหรือจำนวนทุนทรัพย์ที่พิพาทกันในชั้นอุทธรณ์ไม่เกินห้าหมื่นบาทหรือไม่เกินจำนวนที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา แต่การขออนุญาตอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงดังกล่าว ต้องเป็นผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์แผนกคดีผู้บริ โภคหรือศาลอุทธรณ์ภาคแผนกคดีผู้บริ โภคเท่านั้น มีความแตกต่างกันกับการอนุญาตให้อุทธรณ์ในคดีแพ่งทั่วไป ที่ผู้มีอำนาจอนุญาตอุทธรณ์ในคดีแพ่งทั่วไปนั้น เป็นอำนาจของผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาในศาลชั้นต้นหรืออธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้นหรืออธิบดีผู้พิพากษาศาลภาค แล้วแต่กรณี การที่ให้อำนาจแก่ศาลอุทธรณ์แผนกคดีผู้บริ โภคหรือศาลอุทธรณ์ภาคแผนกคดีผู้บริ โภคเป็นผู้มีอำนาจในการอนุญาตอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงนั้นย่อมทำให้เกิดปัญหาข้อขัดข้องแก่คู่ความที่เป็นผู้บริ โภค เนื่องจากปัญหาในเรื่องระยะเวลาในการขออนุญาตอุทธรณ์นั้นใช้ระยะเวลาที่ค่อนข้างนาน ไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริ โภค รวมถึงในเรื่องของตัวผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ที่ไม่ใช่ผู้พิพากษาที่ดำเนินกระบวนการพิจารณาตั้งแต่กระบวนการพิจารณาของศาลชั้นต้นทำให้ไม่ทราบข้อเท็จจริงอย่างเพียงพอเพื่อใช้ประกอบดุลยพินิจในการสั่งคำร้องขออนุญาตอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงได้

จากการศึกษาค้นคว้าปัญหากฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริ โภค ผู้ศึกษาพบว่า มีข้อเสนอแนะ คือ

1. ปัญหาการตรวจและตั้งคำฟ้องคดีผู้บริ โภคของศาลชั้นต้น มีข้อเสนอแนะ คือ เห็นควรแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 8 ที่บัญญัติว่า ในกรณีมีปัญหาว่าคดีใดเป็นคดีผู้บริ โภคหรือไม่ ให้ประธานศาลอุทธรณ์เป็นผู้วินิจฉัย คำวินิจฉัยของประธานศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด แต่ทั้งนี้ไม่กระทบถึงกระบวนการพิจารณาใด ๆ ที่ได้กระทำไปก่อนที่จะมีคำวินิจฉัยนั้น

ควรแก้ไขเพิ่มเติมโดยมีหลักการว่า ตาม มาตรา 8 เมื่อโจทก์ได้เสนอข้อหาของตนต่อศาล ไม่ว่าจะได้อื่นคำฟ้องเป็นคดีแพ่งทั่วไปหรือยื่นคำฟ้องแบบคดีผู้บริโภครวม ให้ศาลชั้นต้นมีอำนาจในการวินิจฉัยในเบื้องต้นว่าเป็นคดีผู้บริโภคหรือไม่ หากศาลชั้นต้นเห็นว่าเป็นคดีผู้บริโภคก็ให้ส่งรับอย่างคดีผู้บริโภค แต่ถ้าเห็นว่าไม่เป็นคดีผู้บริโภค ให้รอการวินิจฉัยดังกล่าวไว้จนกว่าจำเลยได้อื่นคำให้การ ในกรณีที่ศาลชั้นต้นเห็นว่าไม่เป็นคดีผู้บริโภค ก็ให้ส่งประธานศาลอุทธรณ์เป็นผู้วินิจฉัย คำวินิจฉัยของประธานศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด ให้ศาลชั้นต้นดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปเท่าที่เห็นสมควร แต่ให้รอการพิพากษาคดีไว้ก่อนจนกว่ามีคำวินิจฉัยของประธานศาลอุทธรณ์

2.ประเด็นปัญหาที่สอง ปัญหาการตรวจสอบรวบรวมพยานหลักฐานของเจ้าพนักงานคดี มีข้อเสนอแนะ คือ เห็นควรแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 4 วรรคสอง ที่ว่า ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ ให้เจ้าพนักงานคดีเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญาและให้มีอำนาจมีหนังสือเรียกบุคคลใดบุคคลหนึ่งมาให้ข้อมูล หรือให้จัดส่งเอกสารเพื่อประกอบการพิจารณาเรื่องใดเรื่องหนึ่งตามอำนาจหน้าที่และข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดี ในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 20 วรรคสอง จากเดิมที่ว่า “ในการปฏิบัติหน้าที่ตามวรรคหนึ่ง เจ้าพนักงานคดีอาจประสานงานไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขอให้ตรวจพิสูจน์หรือขอข้อมูลที่จำเป็น หรือมีหนังสือเรียกบุคคลใดบุคคลหนึ่งมาให้ข้อมูลหรือจัดส่งเอกสารมาเพื่อประกอบการดำเนินการ แล้วจัดทำรายงานเสนอต่อศาล โดยอาจจะระบุถึงพยานหลักฐานที่ศาลสมควรเรียกมาสืบเพิ่มเติมตามมาตรา 33 หรือผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญที่ศาลสมควรรับฟังความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษามาตรา 36” เป็นว่า “ในการปฏิบัติหน้าที่ตามวรรคหนึ่ง เจ้าพนักงานคดีอาจประสานงานไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขอให้ตรวจพิสูจน์หรือขอข้อมูลที่จำเป็น ทั้งนี้ให้เจ้าพนักงานคดีมีคำขอต่อศาลเพื่อขอให้ศาลออกหมายเรียกบุคคลใดบุคคลหนึ่งมาให้ข้อมูลหรือจัดส่งเอกสารมาเพื่อประกอบการดำเนินการ แล้วให้เจ้าพนักงานคดีมีอำนาจในการสอบข้อเท็จจริงในเบื้องต้นและจัดทำรายงานเสนอต่อศาล โดยอาจจะระบุถึงพยานหลักฐานที่ศาลสมควรเรียกมาสืบเพิ่มเติมตามมาตรา 33 หรือผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญที่ศาลสมควรรับฟังความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษามาตรา 36”

3.ประเด็นปัญหาที่สาม ปัญหาการขออนุญาตอุทธรณ์คดีผู้บริโภค มีข้อเสนอแนะ คือ เห็นสมควรแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 48 จากเดิมที่ว่า “ในกรณีที่ผู้อุทธรณ์เห็นว่าคดีต้องห้ามอุทธรณ์ตามมาตรา 47 ผู้อุทธรณ์อาจยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้องเพื่อขออนุญาตอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์แผนกคดีผู้บริโภคหรือศาลอุทธรณ์ภาคแผนกคดีผู้บริโภคไปพร้อมกับอุทธรณ์ก็ได้ ในกรณีเช่นว่านี้ เมื่อศาลชั้นต้นตรวจอุทธรณ์แล้วเห็นว่าเป็นอุทธรณ์ที่ต้องห้าม ก็ให้ส่งอุทธรณ์และคำขอดังกล่าวไปยังศาลอุทธรณ์แผนกคดีผู้บริโภคหรือศาลอุทธรณ์ภาคแผนกคดีผู้บริโภคเพื่อพิจารณา แต่ถ้าศาลชั้นต้นเห็นว่าอุทธรณ์ดังกล่าวไม่ต้องห้ามก็ให้มี

คำสั่งรับอุทธรณ์นั้นไว้ดำเนินการต่อไป” เป็นว่า “ตามมาตรา 48 ในคดีที่ต้องห้ามอุทธรณ์ตามมาตรา 47 ผู้อุทธรณ์อาจยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้องเพื่อขออนุญาตอุทธรณ์ต่อผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีในศาลชั้นต้น เว้นแต่ได้มีความเห็นแย้งหรือมีการรับรองอนุญาตให้อุทธรณ์ได้ ในกรณีไม่มีความเห็นแย้งหรือผู้พิพากษาในศาลชั้นต้นไม่รับรองหรือไม่อนุญาตให้อุทธรณ์ ผู้อุทธรณ์ชอบที่จะมีคำร้องขออนุญาตอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์แผนกคดีผู้บริโภคน หรือศาลอุทธรณ์ภาคแผนกคดีผู้บริโภค ได้ภายในกำหนดเวลา 7 วันนับแต่มีคำสั่งไม่รับอุทธรณ์”

เอกสารอ้างอิง

- ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนสานต์. กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2543
- ชาญณรงค์ ปรานีจิตต์. คำอธิบายพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานศาลยุติธรรม, 2551.
- สุขุม,ศุภนิธย์. คำอธิบายกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2557.
- อภิรัฐ บุญทอง. คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2561.